

PIOTR ZYDLIK

SADOWNICZE UPRAWY EKOLOGICZNE W POLSCE

*Z Katedry Ochrony i Kształtowania Środowiska
Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu*

ABSTRACT. The area of ecological cultivations in Poland, which do not take large part in ecological production, in the last several years gradually increased. Because of rising interest of environmental problems and possibility of obtaining a financial support we can expect, that popularity of such manner of fruit production would still increase.

Key words: ecological orchard, berry plant plantations, subsidy

Wstęp

W ostatnim czasie w Polsce obserwuje się stały wzrost popularności rolnictwa ekologicznego, będącego alternatywą dla uprzemysłowionego sposobu produkowania żywności. Wśród gospodarstw ekologicznych preferujących taki sposób gospodarowania występują również sady ekologiczne oraz plantacje roślin jagodowych. Celem pracy było zaprezentowanie ich udziału w polskim rolnictwie ekologicznym.

Uprawy ekologiczne w Polsce

Uprawy ekologiczne w Polsce są relatywnie niewielką częścią użytków rolnych (UR). Średnio w latach 1995-2004 ich powierzchnia, wynosząca około 25 000 ha, stanowiła nie więcej niż 0,14% ogólnej powierzchni użytków rolnych (tab. 1). Dla porównania, w latach 2002-2003 w Unii Europejskiej średni udział upraw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych wynosił 3,07% (Ochrona środowiska... 2003).

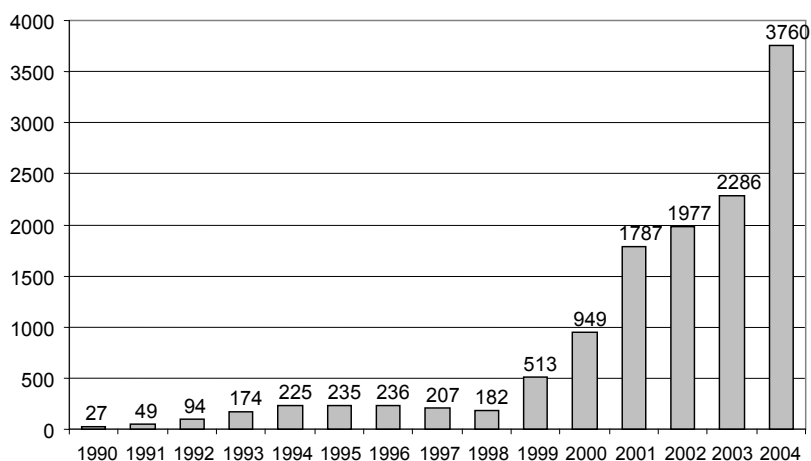
Popularność rolnictwa ekologicznego w Polsce z roku na rok sukcesywnie wzrasta. O ile w 1995 roku uprawy ekologiczne stanowiły 0,02% powierzchni UR, o tyle dziewięć lat później – w 2004 roku – ich udział wzrósł do ponad 0,4% (tab. 1).

Tabela 1

Udział upraw ekologicznych w ogólnej powierzchni użytków rolnych w Polsce w latach 1995-2004
Participation of ecological cultivations in the total area of arable land in Poland in years 1995-2004

Rok – Year	Użytki rolne, ogółem Arable land area (ha)	Użytki rolne w gospodarstwach ekologicznych Arable land in ecological farms	
		ha	%
1995	18 689 700	4 550	0,02
1996	18 632 600	6 855	0,04
1997	18 607 800	6 007	0,03
1998	18 569 800	5 558	0,03
1999	18 569 000	6 990	0,04
2000	18 557 600	11 661	0,06
2001	18 523 700	38 732	0,21
2002	19 161 900	43 828	0,23
2003	19 247 700	49 928	0,26
2004	19 148 200	82 730	0,43
Średnia dla lat Average for years	18 770 800	25 684	0,14

W Polsce wzrasta nie tylko powierzchnia upraw ekologicznych, lecz także liczba gospodarstw ekologicznych. Na początku lat dziewięćdziesiątych istniało w kraju kilkadziesiąt takich gospodarstw, a w 2004 roku ich liczba wzrosła do 3760 (ryc. 1).

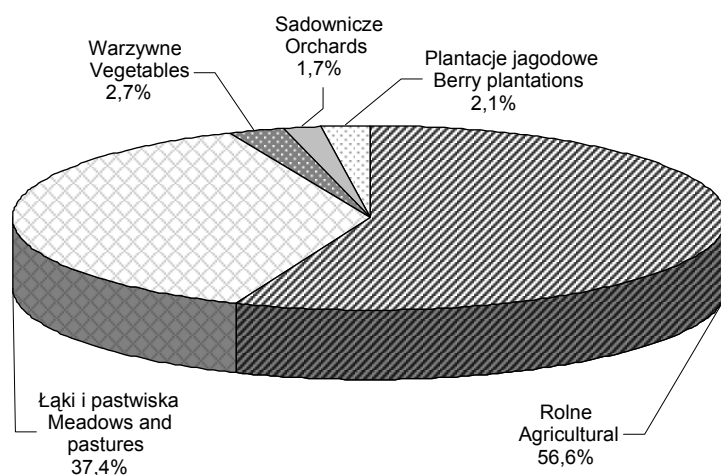

Ryc. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 1990-2004

Fig. 1. Number of ecological farms in Poland in years 1999-2004

Sadownicze uprawy ekologiczne

Wśród gospodarstw ekologicznych w Polsce wyraźnie dominują gospodarstwa rolne. Średnio w latach 1999-2003 ich udział w powierzchni ekologicznych użytków rolnych przekraczał 50% (ryc. 2). Uprawy sadownicze mają niewielki udział w produkcji ekologicznej. W latach 1999-2003 sady ekologiczne zajmowały 1,7% powierzchni ekologicznych użytków rolnych, a plantacje jagodowe – 2,1% (ryc. 2, tab. 2, 3). Udział ekologicznych upraw sadowniczych w stosunku do ogólnej powierzchni użytków rolnych w Polsce jest mniejszy. Średnio w czteroletnim okresie sady ekologiczne wraz z plantacjami jagodowymi zajmowały nie więcej niż 0,005% powierzchni UR (tab. 2, 3). Jest to wyraźnie mniej w porównaniu z sadami prowadzonymi metodami tradycyjnymi, których udział w powierzchni krajowych użytków rolnych oszacowano na około 1,49% (Nosecka i in. 2003).

Ryc. 2. Procentowy udział upraw ekologicznych w powierzchni ekologicznych użytków rolnych w latach 1999-2003

Fig. 2. Percentage participation of ecological cultivations in total area of the ecological arable land in years 1999-2003

Powierzchnia ekologicznych upraw sadowniczych wykazuje tendencję wzrostową (tab. 2, 3). Dotyczy to zwłaszcza plantacji roślin jagodowych. Ich powierzchnia, wynosząca w 1999 roku około 174 ha, w 2003 roku wzrosła do ponad 1100 ha. Zwiększyła się również powierzchnia sadów ekologicznych. Ze względu na to, iż w latach 1999-2003 znacząco wzrosła ogólna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych (tab. 1), udział sadowniczych upraw ekologicznych w ich powierzchni pozostał bez większych zmian, nie przekraczając 2,3%.

Tabela 2

Sady ekologiczne w Polsce w latach 1999-2003 (Ochrona środowiska 2001, 2002, 2003, 2004)
Ecological orchards in Poland in years 1999-2003 (Ochrona środowiska 2001, 2002, 2003, 2004)

Rok Year	Użytki rolne ogółem Arable land area (ha)	Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych Arable land area in ecological farms (ha)	Powierzchnia sądów ekolo- gicznych Area of eco- logical orchards (ha)	Udział sądów ekolo- gicznych w po- wierzchni użytków rolnych Ecological orchard's participation in arable land area (%)	Udział sądów ekolo- gicznych w powierzchni upraw ekologicznych Ecological orchard's participation in ecologi- cal cultivations area (%)
1999	18 569 000	6 990,4	137,1	0,001	1,86
2000	18 557 600	11 660,9	191,7	0,001	1,64
2001	18 523 700	38 732,1	395,9	0,002	1,10
2002	19 161 900	43 828,3	621,5	0,003	1,42
2003	19 247 700	49 928,4	623,4	0,003	2,50
Średnia dla lat Average for years	18 811 980	30 228,0	393,9	0,002	1,70

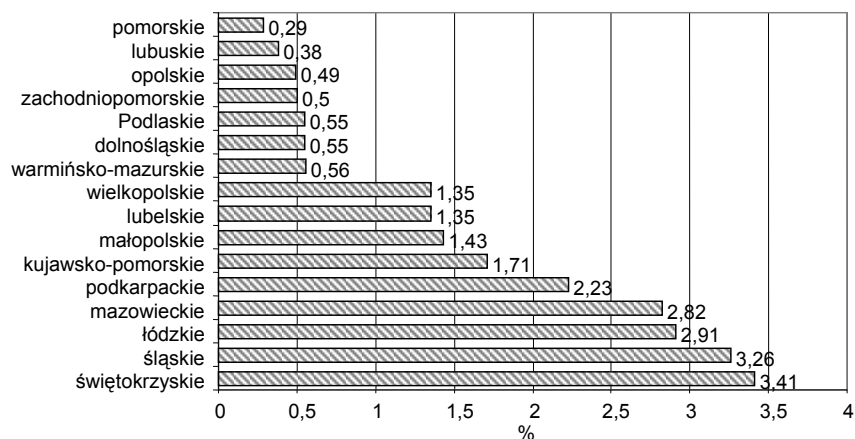
Tabela 3

Ekologiczne plantacje jagodowe w Polsce w latach 1999-2003 (Ochrona środowiska 2001, 2002, 2003, 2004)
Ecological berry plantations in Poland in years 1999-2003 (Ochrona środowiska 2001, 2002, 2003, 2004)

Rok Year	Użytki rolne ogółem Arable land area (ha)	Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych Arable land area in ecological farms (ha)	Powierzchnia ekologicznych plantacji jagodowych Area of eco- logical berry plantations (ha)	Udział ekologicznych plantacji jagodowych w użytkach rolnych Participation of ecological berry plantations in arable land area (%)	Udział ekologicznych plantacji jagodowych w powierzchni upraw ekologicznych Participation of ecologi- cal berry plantations in ecological cultivations area (%)
1999	18 569 000	6 990,4	147,7	0,001	2,11
2000	18 557 600	11 660,9	346,1	0,002	2,96
2001	18 523 700	38 732,1	640,3	0,003	1,65
2002	19 161 900	43 828,3	686,5	0,003	1,57
2003	19 247 700	49 928,4	1 129,7	0,006	2,26
Średnia dla lat Average for years	18 811 980	33 700	30 228,0	0,003	2,11

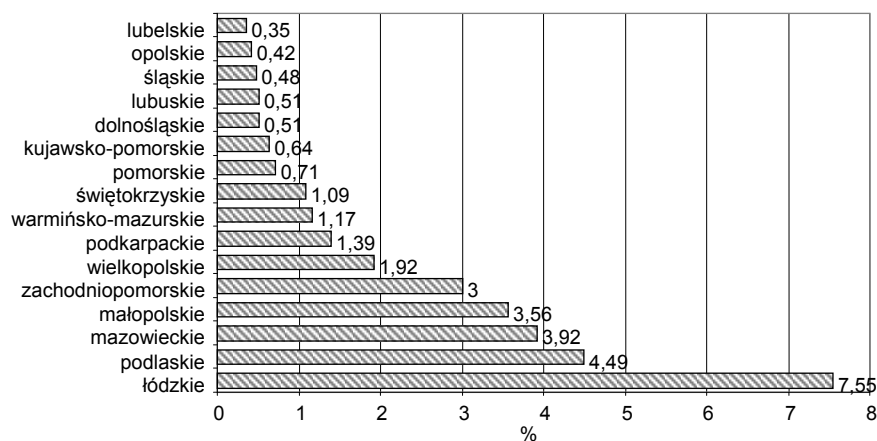
Przestrzenne rozmieszczenie sadowniczych upraw ekologicznych

Pomiędzy województwami występują widoczne różnice w powierzchni zajmowanej przez sadownicze uprawy ekologiczne. W latach 2000-2003 najczęściej sadów występowało w województwie świętokrzyskim – 3,4% powierzchni ekologicznych UR w województwie, a najmniej w województwie pomorskim – 0,29% (ryc. 3). W analizowanym okresie najczęściej plantacji jagodowych było w województwie łódzkim – 7,6% powierzchni ekologicznych UR, a najmniej – w województwie lubelskim – 0,35% (ryc. 4).

Ryc. 3. Procentowy udział sadów ekologicznych w powierzchni użytków rolnych w województwach w latach 2000-2004

Fig. 3. Percentage participation of ecological orchards in area of arable land in provinces in years 1999-2003

Ryc. 4. Procentowy udział plantacji jagodowych w powierzchni użytków rolnych w województwach w latach 2000-2004

Fig. 4. Percentage participation of ecological berry plantations in area of arable land in provinces in years 1999-2003

Specyfika sadowniczych upraw ekologicznych

Pomimo wzrostu powierzchni sadowniczych upraw ekologicznych, ich niewielki udział w użytkach rolnych ogółem świadczy o relatywnie małej popularności takiego sposobu produkowania owoców. Powodem mogą być m.in. liczne ograniczenia w procesie produkcyjnym obowiązujące w rolnictwie ekologicznym, w tym również w sadownictwie. Jak wynika z aktualnych przepisów prawnych z zakresu rolnictwa ekologicznego, m.in. z Ustawy o rolnictwie ekologicznym (Ustawa... 2004), odwołującej się do Rozporządzenia Rady EWG (Rozporządzenie... 1991), producent jest zobowiązany do rezygnacji z większości środków produkcji powszechnie stosowanych w rolnictwie tradycyjnym, głównie z nawozów i pestycydów wytwarzanych przez przemysł.

W ekologicznym gospodarstwie sadowniczym nawożenie powinno opierać się głównie na oborniku i kompoście. Wykaz dozwolonych do stosowania nawozów prowadzi Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach (www.iung.pulawy.pl). W przypadku ochrony roślin największy nacisk kładzie się na wzmocnienie odporności roślin oraz stworzenie dogodnych warunków do rozwoju naturalnych wrogów szkodników. Wykaz dopuszczonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym środków ochrony roślin prowadzi Instytut Ochrony Roślin w Poznaniu (www.ior.poznan.pl).

Brak konieczności zakupu drogich nawozów i środków ochrony roślin powoduje, że koszty prowadzenia sadowniczych gospodarstw ekologicznych są nawet o 40% mniejsze od kosztów prowadzenia sadów tradycyjnych (Werner 2005). Jednak rezygnacja z intensywnego prowadzenia sadów, m.in. z nawożenia mineralnego, powoduje spadek plonów. Prowadzenie ekologicznego gospodarstwa sadowniczego wiąże się z koniecznością zwiększania nakładu pracy, w tym ręcznej (m.in. mechaniczne usuwanie chwastów, ręczne koszenie murawy w rzędach drzew lub ręczne przerzedzanie zawiązków). Z badań szwajcarskich wynika, iż nakład pracy w sadzie ekologicznym jest nawet o 30% wyższy niż w sadach prowadzonych metodami tradycyjnymi. W połączeniu ze spadkiem plonu wymusza to konieczność podnoszenia ceny sprzedaży wyprodukowanych owoców, co może powodować spadek ich konkurencyjności na rynku.

Dotacje do sadowniczych upraw ekologicznych

Zachętą do większego zaangażowania się w sadownictwo ekologiczne są dopłaty do takiego sposobu gospodarowania. Obowiązujące rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 15 kwietnia 2004 roku (Rozporządzenie... 2004) przewiduje dotowanie **kosztów kontroli** gospodarstwa ekologicznego przez jedną z upoważnionych jednostek certyfikujących. Wielkość dotacji wypłacanej przez Okręgowe Stacje Chemiczno-Rolnicze zależy od wielkości gospodarstwa i wynosi od 450 złotych na rok – dla gospodarstw o powierzchni UR do 5 ha, do 700 złotych na rok – dla gospodarstw o powierzchni UR powyżej 100 ha.

Istnieje możliwość uzyskania dotacji bezpośrednio **do produkcji** w sadowniczych gospodarstwach ekologicznych pod warunkiem uczestniczenia producenta w tzw. programach rolno-środowiskowych finansowanych głównie ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Programy te są realizowane na terenach tzw. „stref priorytetowych” – obszarów, gdzie występują zagrożenia środowiskowe lub zbior-

rowiska roślin o dużych walorach przyrodniczych. Nie dotyczy to jednak rolnictwa ekologicznego, które może być realizowane na terenie całego kraju. Podstawę prawną stanowi Rozporządzenie Rady Ministrów z 20.07.2004 roku (Rozporządzenie... 2004) zawierające wykaz siedmiu pakietów działań, dla których stosuje się pomoc finansową. Pakiet o nazwie „rolnictwo ekologiczne” przewiduje dopłaty do prowadzenia „upraw sadowniczych, w tym jagodowych”. Wielkość dofinansowania jest zróżnicowana i zależy m.in. od tego, czy sadownicze gospodarstwo ekologiczne ma certyfikat potwierdzający produkowanie owoców metodami obowiązującymi w rolnictwie ekologicznym. Dla upraw sadowniczych, ze względu na dużą pracochłonność, rozporządzenie przewiduje największe płatności. Poziom wsparcia finansowego do każdego hektara sadu ekologicznego lub plantacji jagodowej w gospodarstwie, które nie ma certyfikatu, wynosi 1800 zł na rok, a w gospodarstwie z certyfikatem – 1540 złotych na rok. Wielkość dotacji zależy również od powierzchni gospodarstwa. Największą stawkę – 100% – uzyskują ekologiczne gospodarstwa sadownicze o powierzchni nie przekraczającej 100 ha, a najmniejszą – 10% – gospodarstwa o powierzchni przekraczającej 300 ha.

Przyszłość ekologicznych upraw sadowniczych

Wzrastające zainteresowanie społeczeństwa problematyką środowiskową, coraz częstsze zwracanie uwagi konsumentów na jakość spożywanej żywności oraz możliwość uzyskania wsparcia finansowego do proekologicznych metod produkcji owoców pozwala na stwierdzenie, iż powierzchnia ekologicznych upraw sadowniczych w Polsce będzie nadal wrastać. Mało prawdopodobne wydaje się jednak, aby taki sposób produkcji owoców mógł w najbliższym czasie stworzyć istotną konkurencję dla sadownictwa tradycyjnego. Sadownictwo ekologiczne wymaga bowiem większych nakładów pracy oraz posiadania przez producenta wiedzy fachowej nie tylko z zakresu metod produkcji owoców, ale również na temat relacji zachodzących pomiędzy organizmami oraz całymi ekosystemami w środowisku naturalnym. Nie bez znaczenia jest też występowanie w Polsce relatywnie niewielkiej grupy potencjalnych, lepiej usytuowanych nabywców droższych produktów rolnictwa ekologicznego.

Literatura

- Nosecka B., Bugala B., Rosiak A., Szczepaniak I. (2003): Rynek owoców i warzyw. Stan i perspektywy. Rap. Rynk. 22: 4.
- Ochrona środowiska. (2001). GUS, Warszawa.
- Ochrona środowiska. (2002). GUS, Warszawa.
- Ochrona środowiska. (2003). GUS, Warszawa.
- Ochrona środowiska. (2004). GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 kwietnia 2004 r. w sprawie stawek dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa. (2004). Dz. U. nr 72, poz. 655.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20.07.2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich. (2004). Dz. U. nr 174, poz. 1809.

Rozporządzenie Rady Nr 2092/91/EWG z dnia 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych. (1991). Dz. U. WE L. 198, 22.07.1991 z późn. zmianami.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym. (2004). Dz. U. nr 93, poz. 898.

Werner T. (2005): Produkcja ekologiczna to nie czary. *Hasło Ogrodn.* 9: 84-86.

ECOLOGICAL FRUIT PRODUCTION IN POLAND

S u m m a r y

The article presents the role and trends of changes in fruit growing in Polish ecological farming. In the years 1999-2003 the area of ecological orchards and plantations of berry-bearing plants increased in Poland. However, these cultivated areas constitute a relatively small percentage of the total area of ecological agricultural acreage. In the analysed four-year period ecological orchards accounted for as little as 1.7%, while plantations of berry-bearing plants 2.1% acreage.

It was attempted to show causes for the slight share of fruit growing farms in the ecological agricultural acreage. It was found that one of them is the obligation to implement numerous restrictions obligatory in organic farming production, especially in comparison to the traditional methods of fruit production.

Binding legal regulations makes it possible to obtain partial financing for inspection costs and subsidies to ecological fruit farm production. This fact, in combination with e.g. increasing interest in ecological issues, justifies the claim that the acreage of ecological fruit farming will continue to increase in the nearest future.